

10 oktober 1914

De minister van binnenlandse zaken, mr. Cort van der Linden, heeft met de meeste energie de regeling ter hand genomen van het verschaffen van huisvesting aan de duizenden Belgische vluchtelingen.

Zodra bekend werd, dat het beleg van Antwerpen begonnen was, zijn alle commissarissen der koningin en burgemeesters aangeschreven, overal plaats te maken voor het onderdak brengen van vluchtelingen en onmiddellijk te berichten voor hoeveel er op plaatsruimte kon gerekend worden.

Nu de aanhoudende stroom van vluchtelingen ons land is binnengetrokken, doet zich de moeilijkheid voor, allen ten spoedigste naar de voor hen bestemde plaatsen te vervoeren, met het oog op het grote aantal treinen, dat hiervoor nodig is. Wel werken de generale staf en de spoorwegmaatschappijen hiertoe op voortreffelijke wijze mee, maar men kan geen ijzer met handen breken. Veel treinen waren in de laatste dagen ook nodig voor troepenvervoer naar de grenzen, terwijl thans weer talrijke Belgische en Engelse soldaten naar het noorden zullen moeten worden vervoerd ter internering.

Iedere trein kan ten hoogste 1500 personen vervoeren, toch zijn reeds een groot aantal vluchtelingen naar verschillende delen van ons land gedirigeerd: 3000 naar Friesland en een paar 1000 naar Groningen, 1500 naar Drenthe en Overijssel, en even zoveel naar Utrecht, 2500 naar Gelderland en enige duizenden naar Noord- en Zuid-Holland, waarheen vandaag weer ongeveer 3000 zullen gedirigeerd worden.

Toch zijn de plaatsen in het zuiden van ons land nog overvol met vluchtelingen en het is te begrijpen, dat daar op het ogenblik grote schaarste aan levensmiddelen heerst. Reeds is de commissaris der koningin in Noord-Brabant uitgenodigd zich te wenden tot de legerintendance teneinde Bergen op Zoom, waar de nood het dringendst schijnt te zijn, en andere plaatsen in die provincie van voedingsmiddelen te voorzien.

Intussen is men van oordeel, dat de talloze vluchtelingen uit Antwerpen, die thans nog nabij de grens verblijven, nu Antwerpen gevallen is, wellicht verstandig zouden doen, door naar die stad, waar thans geen bombardement meer dreigt, terug te keren, in plaats van zich te laten dirigeren naar allerlei uithoeken van ons land, als bijvoorbeeld naar Veenhuizen, waarheen een duizendtal zal moeten worden gezonden om Bergen op Zoom te ontlasten.

Er zijn op het ogenblik 10 wagons met levensmiddelen onderweg naar Bergen op Zoom om in de daar heersende nood voorlopig enigermate te kunnen voorzien.

Naar wij vernemen, heeft de firma de Erven de Wed. J. van Nelle alhier twee vrachtwagens met bijwagens en een particuliere auto beschikbaar gesteld, die heden naar de Belgische grens zouden vertrekken om daar vluchtelingen op te nemen en naar Holland te vervoeren.

Van andere zijde is met deze wagens 1000 kilo brood meegegeven.

Uit Haarlem meldt men ons:

Hier ter stede zijn van dinsdagavond af ruim 2400 vluchtelingen uit België onder dak gebracht. Tot donderdagmiddag toe alleen door

de zorgen van een comité, na donderdagmiddag door het gemeentebestuur in overleg met dat comité.

Alle vluchtelingen zijn ingeschreven bij de burgerlijke stand, ze zijn allen geneeskundig onderzocht, de van een besmettelijke ziekte verdachten en de zieken zijn in het gasthuis opgenomen, en aan de vaccinatie wordt vandaag begonnen.

De gistermiddag hier aangebrachte 1400 zijn op een enkele uitzondering na ondergebracht in de nieuwe Rijkskweekschool voor onderwijzers, nadat ze een warm maal hadden genoten.

Hun dankbaarheid is bijzonder groot.

Er wordt met milde hand voor de vluchtelingen gegeven.

De vrouw van een der vluchtelingen beviel nog geen 2 uur na haar aankomst in het gasthuis alhier van een meisje en een jongen.

Een van de vluchtelingen, die gisteren in Musis Sacrum te Arnhem zijn aangenomen, moest ijlings naar het ziekenhuis worden overgebracht, daar zij door de ontzettende tocht die zij had afgelegd tocht ontijdig moeder moest worden. Hedenmorgen, toen de vader aangifte van de geboorte van een dochter kwam doen, verklaarde hij, uit dankbaarheid voor de grote hulpvaardigheid, in ons land door de uitgewekenen ondervonden, het kind de naam te willen geven van onze koningin: Wilhelmina.

Rotterdam.

Het droeve, hartverscheurende schouwspel aan het station Delftse Poort duurt onveranderd voort. Nauwelijks was de drukte tegen één uur vannacht enigszins geluwd, of te half drie rolde weer een enorm lange trein van niet minder dan 47 goederenwagons,

opgepropt met vluchtelingen, het station binnen. Bijna allemaal sedert enige dagen zwervende uitgewekenen, die bijna alles kwijt waren. Als men zo enige dagen achtereen die duizenden vluchtelingen met de treinen heeft zien aankomen, krijgt men wel de indruk, dat de armen en allerarmsten van Antwerpen en omliggende gemeenten wel de overgrote meerderheid van de uitgewekenen naar Holland vormen.

Toen de trein stilstond, werd er bevel gegeven, dat niemand mocht uitstappen. De vluchtelingen werden door de leden van de verschillende comités, padvinders, manschappen van de vrijwillige landweer Rotterdam II onmiddellijk van brood en melk voorzien; zelfs was er voor de vele zuigelingen, die zich in de trein bevonden, voor kindermelk gezorgd, dadelijk voor het gebruik gereed.

Nadat allen gespijzigd waren, vertrok de trein tegen drieën naar Amsterdam.

Even voor half zes vanmorgen kwam er weer een karavaan met vluchtelingen aan. Deze trein telde 45 personenrijtuigen. De uitgewekenen stapten hier uit: op de perrons en in de wachtkamer derde klasse werd hun honger gestild, hun dorst gelest en vervolgens werden ze in de Sint Jozefsgezellenvereniging, in het Circus en in tal van kleinere lokaliteiten onder dak gebracht.

Hedenmorgen hebben zich in de lokalen, waar gisterenavond en vannacht de vluchtelingen waren opgenomen, honderden particulieren, onder wie velen, die niet veel kunnen missen, aangemeld, om tijdelijk een of meer uitgewekenen huisvesting te verlenen. Vooral de vraag naar de opneming van kinderen was zeer groot.

Kort op elkaar, om 9 uur 25 en om 9 uur 55, kwamen er weer twee treinen aan het station Delftse Poort aan, elk ongeveer 40 personenrijtuigen tellend, alle stampvol met vluchtelingen. Na een kort oponthoud vertrokken beide treinen in de richting Amsterdam.

Tegen 12 uur liep er weer een lange trein het station binnen met vluchtelingen, waarvan slechts een klein deel hier uitstapte. Het grootste deel vertrok na 10 minuten verder. Doordat de ongelukkigen reeds aan het station te Dordrecht waren gevoed, kon deze trein spoedig vertrekken.

Duizenden vluchtelingen hebben de nacht in onze stad doorgebracht. Zo waren, om alleen de grotere lokaliteiten te noemen, de loodsen van de Holland-Amerikalijn weer geheel gevuld, in het Uraniumhotel brachten er 981 de nacht door. Het Circus, de grote foyer van dit gebouw en de Sint Jozefsgezellenvereniging waren stampvol.

Een 150-tal vluchtelingen, die in de Doele en in Transvalia hadden overnacht, werden hedenvoormiddag naar het Maasstation gebracht en vandaar met een stoomboot der gemeente naar Ridderkerk vervoerd. Naar Gorkum vertrokken er in de loop van de morgen 700. Waarschijnlijk zouden er hedennamiddag een 300 naar Delft vervoerd worden, terwijl, naar wij vernamen, pogingen in het werk worden gesteld om een deel der vluchtelingen, die zich in de loodsen van de Holland-Amerika-lijn bevinden, naar Londen te zenden.

Vanavond om 6 uur zullen de Elisabeth, de Pieter en de Volharding V, toebehorende aan de heer P. Tegelaar alhier, met 1500 broden en 1000 l melk aan boord, naar Bergen op Zoom vertrekken, om van

daar een paar 1000 vluchtelingen te vervoeren. De heer Tegelaar heeft deze drie schepen kosteloos ter beschikking gesteld.

De ganse dag is de politie bezig om vluchtelingen, die in de afgelopen nacht in verschillende gebouwen en ook in kleinere groepjes in sleperijen en bakkerijen zijn ondergebracht, met auto-vrachtwagens op te halen en naar het station te brengen, vanwaar er velen zijn vertrokken.

De stoomboot Telegraaf V bracht een 144 vluchtelingen aan de Nassaukade aan. De mensen, die in geen 24 uur iets te eten hebben gehad, zijn bij aankomst gespijzigd. Dames van het comité tot hulpverlening van de firma Van den Berg Lt. en particulieren uit de omtrek brachten brood, melk, worst, soep, enz. om de ongelukkigen te helpen.

De stoomboot Maas bracht er een 800 aan, die dadelijk naar het Maasstation zijn gebracht.

Van dat station vertrokken er vanmiddag 400 in een extratrein naar Delft, 100 naar Gouda met bestemming naar Waddinxveen, 50 naar Nieuwerkerk en vanmiddag om 3 uur nog 1500 in de richting Amsterdam.

Met het stoomschip Madioen, van de Rotterdamse Lloyd, vertrekken vanavond ruim 900 Russische joden, die in het Holland-Amerika-hotel verblijf hielden en uit Antwerpen gevlucht waren, naar Londen. Men is bezig deze mensen in te schepen.

Aan het station Delftse Poort kwamen vanmiddag twee treinen met vluchtelingen aan. Deze treinen zijn doorgereden in de richting Amsterdam. Er was in deze treinen ook een groot aantal goederenwagens, die eveneens vol met vluchtelingen zat.

Bij dr. Van den Berg, aan de 's-Gravendijkwal, werd vanmiddag een auto-vrachtwagen met brood en melk beladen met bestemming naar Roosendaal.

Met de stoomboot Telegraaf 3 worden vandaag nog een groot aantal vluchtelingen uit Antwerpen verwacht. Dit is de laatste stoomboot der firma H. Braakman en C°, die verwacht wordt.

In het Uraniumhotel bevinden zich thans nog ruim 900 vluchtelingen.

Amsterdam.

De nieuwe Effectenbeurs is nu doorlopend huis van weldadigheid, zij het dan ook, dat de vluchtelingen hier alleen verwijlen om hun passen te laten aftekenen en tegelijkertijd wat te bekomen van de schrik en de vermoeienis en soms lijkt zij ook een gasthuis. Men ziet de geneeskundige dienst zijn zorgen wijden aan vrouwen en kinderen, die, voor zover nodig, naar het Wilhelminagasthuis worden vervoerd: een hospitaalsoldaat komt voorbij met een huilend oud vrouwtje op de arm, en de verpleegsters wijden er voortdurend hun zorgen aan de zuigelingen, ontroerend kleine wasbleke stakkerdjies.

Gisteravond stierf er een, tengevolge van de ontbering, waarvoor ook de trouwe zorg van de moeder de kleine stumper niet had kunnen behoeden. Men zorgde er voor, dat alleen de ingewijden wisten wat daar voorbij gedragen werd in de witte omslagdoek. Even daarna, o felle tegenstelling, een draagbaar van de geneeskundige dienst om een vrouw, die ieder ogenblik moeder kan worden, te vervoeren. Ze verkiest echter te lopen, en verlaat, zorgvuldig gesteund, het gebouw, om per auto naar het gasthuis te worden vervoerd.

Van het officiële wisselkantoor, dat de Vereniging voor de Effectenhandel inrichtte, wordt er druk gebruik gemaakt. Een lange file vormt zich telkens weer voor de tafel, waarachter het bestuur zijn liefdewerk verricht. Liefdewerk, want er mag wel eens op gewezen worden, dat geen der heren er natuurlijk aan denkt de armoede der vluchtelingen ten eigen bate aan te wenden, met andere woorden hier zaken te doen. Wij stippen dit aan, omdat er kwaadaardige praatjes in omloop zijn.

De frank wordt gewisseld tegen de koers van 47 1/4, dat is dus dezelfde koers, die de Nederlandse Bank heeft vastgesteld in overleg met de Belgische Bank. Er is een vrij groot bedrag aan geld gewisseld, maar niemand mag hieruit afleiden, dat er onder deze vluchtelingen dus verscheidene bemiddelden zijn. Als maximum wat gewisseld zal worden heeft het bestuur van de Vereniging voor de Effectenhandel 50 F gesteld, en niemand heeft dat bereikt!

Naarmate de toeloop van vluchtelingen, die naar Amsterdam worden doorgezonden, groter wordt, moet de lijst der toevluchtsoorden natuurlijk worden uitgebreid. Bovenaan de lijst staat de Stoomvaartmaatschappij Nederland, met haar nieuwe loods op de IJkade, waar plaats is voor 1000 vluchtelingen. Iedere vluchteling vond er twee dekens op zijn legerstede.

Verder zijn er de oude brandweerkazerne in de tweede Oosterparkstraat met 200 plaatsen, het gebouw Odéon met 100, de diamantslijperij van de heer van Dam met 100, het gebouw Concordia, dat is de Diamantbeurs op het Weesperplein, 250; Keizersgracht 318, 150; Kloveniersburgwal 42, 300; de nieuwe Walenkerk 200, de Oude Zijdskapel 150, Prins Hendrikkade 131, 100; Patrimonium 80, Herengracht 266, 400, enzovoort

Vanmorgen waren er ruim 4000 plaatsen beschikbaar, maar in de loop van de dag is dat cijfer nog aanmerkelijk uitgebreid.

De dames van de afdeling huisvesting van het comité voor de uitgewekenen zijn waarlijk onvermoeid in het vinden van steeds nieuwe verblijfplaatsen voor hun beschermelingen. Vroeg en laat vindt men hen bezig in het hoofdkwartier Rokin 73, het leegstaande huis, waar reeds geruime tijd de van alle zijden gezonden kleren voor de vluchtelingen zijn opgestapeld.

Treffend blijft de deelneming, die de burgerij toont. Toen gisteravond altijd maar weer nieuwe troepen vluchtelingen langs het Damrak aanmarcheerden, heeft het comité voor de Belgische vluchtelingen en extra collecte gehouden onder de duizenden kijkers, die de hele dag stonden opgepakt op de trappen van de Koopmansbeurs bij het oude gebouw van de Bijenkorf en langs de gehele weg tot het centraal station toe. En niemand, die niet diep in de zak greep, naar de mate van zijn middelen. Ook de cafés langs het Damrak werden bezocht en leverden een rijke oogst.

Een tweede voorbeeld. Een dame vertelde ons, dat zij in de Sarphatistraat een troep vluchtelingen bij een kar had zien staan om vruchten te kopen, maar toen het op betalen aan kwam, weigerde de venter, een arme jood, geld aan te nemen. De appels en peren kregen zij van hem cadeau.

Hedenmorgen om 5 uur 42 is wederom een extratrein, voor het merendeel bestaande uit goederenwagons, bevattende ongeveer 1500 vluchtelingen, van wie het merendeel 24 uur in de trein had doorgebracht, hier ter stede aangekomen. Zij werden voor het grootste deel ondergebracht in de loodsen op de IJkade.

De volgende trein zou om 11 uur komen, doch kwam eerst te kwart voor 12 aan. Er scheen bij het comité en bij de politie een bericht te zijn ingekomen, dat deze trein een aantal zieken meebracht, die gered zouden zijn uit het hospitaal Stuivenberg; vandaar dat de gemeentelijke geneeskundige dienst gemobiliseerd werd en met een aantal ziekenauto's en rijwielbrancards gereed stond.

Ook waren er artsen, verpleegsters en tal van soldaten aanwezig. Bij aankomst bleek evenwel, dat deze trend niet het aangekondigde ziekentransport meegevoerd had. Toch konden de verpleegsters uitstekende diensten verrichten, daar verschillende personen door de lange reis onder zo treurige omstandigheden, ongesteld waren geworden. Vrouwen en kinderen, die moeilijk lopen konden, werden met auto's, ook particuliere, naar de Effectenbeurs gebracht. Bovenop de bergen goed zaten de vluchtelingen.

Enige groepen zullen naar Hilversum worden doorgezonden, waar verschillende ruimten in villa's ter beschikking zijn gesteld.

Om half twee kwam er weer een trein met 1500 vluchtelingen. Ze werden naar de grote Koopmansbeurs geleid om ingeschreven te worden, daar de nieuwe Effectenbeurs te klein is om allen te bevatten.

Naar wij vernemen, worden er, nu Antwerpen gevallen is, en het gevaar van bombardement geweken, reeds maatregelen overwogen om de vluchtelingen te doen bewegen zo spoedig mogelijk naar hun woonplaats terug te keren. Ook uit sanitair oogpunt acht men deze maatregel ten zeerste gewenst.

's-Gravenhage.

Aan het Hollands spoorstation zijn in de afgelopen nacht tussen 12 en 4 uur nog een paar honderd vluchtelingen aangekomen. De mensen, die merendeels de lange reis in goederenwagens hadden afgelegd, werden in de derde klasse wachtkamer eerst gespijzigd. Vervolgens werden er 150 personen ondergebracht in een ruime autogarage aan de Laan van Roos en Doorn, en aan 50 werd slaapegelegenheid in de stationswachtkamer verleend, waartoe reeds 's avonds beddengoed was aangevoerd. Hedenochtend zijn de Belgen over de verschillende toevluchtsoorden verdeeld.

Vandaag worden hier wederom treinen met vluchtelingen verwacht. Bijzonder goede diensten bewijzen bij aankomst aan de uitgewekenen de dames van het Stationscomité.

De wachtkamer derde klasse aan het staatsspoorstation is thans ook geheel in gereedheid gebracht voor slaap- en verblijfplaats voor de vluchtelingen.

Aangezien vernomen werd, dat het voor de spoorwegmaatschappijen schier ondoenlijk is aan alle Belgische vluchtelingen te Roosendaal reisgelegenheid te verschaffen, zijn van hier naar het zuiden van het land door de firma Verweij en Lugard enige vrachtauto's gezonden om vluchtelingen op te halen.

De Belgen, die hier zijn ondergebracht, hebben niet te klagen over het onthaal, dat hun is ten deel gevallen. Vooral ook in arbeiderskringen toont men groot medelijden met de arme vrouwen en kinderen, die hier heen zijn gevlucht. Vele moeders, die zelf een aantal kleine peuters te verzorgen hebben, doen moeite om een Belgisch kindje mee aan tafel te krijgen.

Omstreeks 10 uur vanmorgen is er weer een lange trein met vluchtelingen uit de richting Rotterdam het Hollands spoorstation binnengekomen.

In deze trein waren ook verscheidene beambten der Belgische staatsspoorwegen.

Tal van rappe handen pakten aan om eten en drinken te verstrekken aan de beklagenswaardige bevolking van deze trein. Al spoedig was er gebrek aan melk. Men vulde toen aan de drinkfontein kroezen, flessen en glazen met water. De uitgewekenen toonden zich zeer dankbaar voor al die vriendelijke hulp. Met tranen in de ogen drukten zij de handen van hen, die hen hielpen en gewaagden ook met grote dankbaarheid van de allervriendelijkste bejegening, die ze op de stations van doorgang hadden ondervonden.

Nauwelijks was deze trein weer vertrokken, of fluks zette zich in de wachtkamers alles aan het werk om gereed te zijn voor de volgende trein, die niet lang op zich liet wachten.

En zo ging het geruime tijd door.

Het bericht, dat mevrouw Loudon, echtgenote van de minister van buitenlandse zaken, en mevrouw Treub, echtgenote van de minister van landbouw, enzovoort, de zorg voor de vluchtelingen in het circus op zich zouden hebben genomen, berust op een misverstand.

Deze dames hebben slechts, in samenwerking met dames en heren van de commissie voor huisvesting van vluchtelingen hier ter stede, met de militaire intendance en andere hulpvaardige mensen in de eerste behoeften voor vluchtelingen voorzien.

De zorg voor de vluchtelingen in het circus is thans geheel en uitsluitend in handen van de commissie ad hoc, vrijdagavond door de burgemeester ingesteld.

Huisvesting van vluchtelingen.

Verschillende personen hebben aan het comité (Fluwelen Burgwal 22) leegstaande huizen ten gebruike afgestaan. Om deze huizen te kunnen inrichten, is een speciale dienst ingesteld, waarbij dames zich belasten met het vragen en ophalen van beddengoed en meubelen, die dadelijk in hen vergezellende verhuishagens worden opgeladen.

Dames, die zich met dit werk wenschen te belasten, kunnen zich om inlichtingen omtrent de te volgen werkwijze wenden tot het bureau van het comité, Fluwelen Burgwal, van 3 tot 5 uur, of tot mevrouw Van Lawick, van Blankenburgstraat 30 (telefoon 2595). Spoedige hulp is nodig.

Heden heeft de officieel van gemeentewege ingestelde commissie uitsluitend voor de vluchtelingen te Scheveningen onder voorzitterschap van de heer Penn haar werkzaamheden aangevangen. Zij heeft haar zetel in de rode zaal van het circuscafé. Deze commissie staat voortdurend in contact met B. en W. en verzorgt alle belangen voor de verpleging van de vluchtelingen in de uitgebreidste zin.

Wethouder de Wilde heeft hedenochtend een conferentie met de commissie gehad en daarna onder geleide van een van de leden van het comité een rondgang onder de vluchtelingen in het circus gedaan.

Heden en verdere dagen zal het ligstro voor de vluchtelingen vervangen worden door matrassen. Het aantal vluchtelingen is weer vermeerderd, zodat de boxen in de stallen ook tot verblijfplaatsen werden ingericht. Er wordt heden nog een honderdtal vluchtelingen verwacht.

De oude lieden, zowel mannen als vrouwen, zullen in het bestedelinghuis te 's-Gravenhage worden opgenomen.

Duizenden vluchtelingen komen in de Zeeuwse grensplaatsen aan.

Koewacht (Zeeuws Vlaanderen), 10 oktober. De stroom van vluchtelingen neemt gestaag toe. Er is geen mogelijkheid allen onder dak te brengen. Ook veel vee en paarden komen over de grens.

Duizenden en nog eens duizenden vluchtelingen passeren de Schelde en velen komen te Bath aan de wal. Daar werden ook op schepen van vluchtelingen twee kinderen geboren, die alhier zijn ingeschreven.

Ik verneem, dat de paniek thans ook het personeel van de Belgische Staatsspoor heeft aangetast. Lang vooruit was alle materiaal van de buiten dienst geraakte lijnen naar Antwerpen gezonden en daarna van daar naar Essen. Er staan daar zeker 1000 goederenwagens. Het machinepersoneel weigert echter in de richting van Antwerpen terug te gaan en met lege treinen de duizenden vluchtelingen te gaan halen, die zich nog steeds onderweg bevinden. De machinisten en stokers komen met hun losse machine in Essen aan en zelfs zonder op een veilig sein te letten rijden zij naar Roosendaal door. Het personeel van de Belgische Staatsspoor heeft zich met honderden familieleden in de goederenwagens daar genesteld. Ze hebben kuilen in de grond gegraven, waar ze vuren in stoken om

hun eten op te koken. Vanwege de Hollandse spoorwegautoriteit zal nu worden getracht de organisatie in Essen zo goed mogelijk te herstellen om de vloed van vluchtelingen in goede banen te leiden.

Gisterenavond lagen er in Putte reeds 10 kraamvrouwen, die onderweg waren bevallen.

Roosendaal, 10 oktober. Zo nu en dan nog vannacht heb ik de plof van het geschut gehoord. Maar wat eigenlijk nog tragischer was, aldoor die vermoeide sjok van de afgejakkerde paarden voor de bolderende karren over de markt, waar tussen zakken vol huisraad de uitgeputte vluchtelingen lagen. En dan aan het plein die grote kerk, door haar boogramen verlicht, met haar deuren wijd open op de nacht, om er telkens maar weer stumpers bij te leggen. Dat was dus de nacht van vrijdag op zaterdag. De meeste van die arme paarden waren donderdagochtend reeds de lange lijdensweg begonnen, waar die onafgebroken treinen van gerij immers telkens stop staan in de verwarring, en dan weer voetstaps een eind voort kunnen sjokken. De lijdensweg voor gebrekkigen op krukken, die tweemaal 24 uur angstig voortgestrompeld zijn, voor die lammen in een invalidenwagentje, zoals ik er daar juist weer een zie voorbij duwen met een armzalig koffertje op de schoot van een doodsbleke man; voor die vrouwen, die onderweg zijn bevallen, voor die mannen, die bezweken zijn van uitputting en emoties, voor mannen en vrouwen, die krankzinnig zijn geworden onder het leed.

Eindeloos, eindeloos trekt die afgrijselijke processie voort naar de overvolle steden, waar het voedsel op raakt.

En zo zit de angst er in voor de Duitsers, dat bijvoorbeeld vannacht om half vier in het naburige Essen huis aan huis werd aangebeld met de uitroep: de Duits komt, de Duits! De mensen, uit hun

bedden opgeschrikt, slaan op de vlucht. Een dokter bezweert hen, dat het een loos alarm is. Geen Duitsers in velden of wegen. Maar zij geloven hem niet en rijden zinneloos voort. De dokter holt naar de pastoor, die klimt op de toren en bevestigt, dat immers alles rustig is aan deze kant. Dat stelt er verscheidene gerust. Maar toch kwamen er vanmorgen zwermen vluchtelingen uit Essen in Nispen aan, waar zij teruggezonden werden, omdat hun immers geen spoor van gevaar dreigt, en Brabant de mensen niet meer kan verzwelgen. Maar zij smeken om door te mogen, ware het alleen omdat daar in de streek van Kapellen tot Essen immers alle leeftocht op is. Van Roosendaal uit zal men trachten hun levensmiddelen te zenden.

Er zijn auto's met levensmiddelen in aantocht uit Amsterdam naar Roosendaal en Bergen op Zoom, waar nijpende nood heerst. Voorts trekken legerauto's langs de wegen om zieke en gebrekkige vluchtelingen op te nemen. Uit Dordrecht zijn twee auto's aangevraagd met brood om de hongerigen in de bossen, op de velden en langs de wegen te spijzen.

Prof. Meijers tracht met een aantal Leidse studenten wat organisatie te brengen in de afvoer van vluchtelingen met treinen. In iedere trein met vluchtelingen gaan twee studenten mee, om hen over de verschillende stations in Noord en Zuid te verdelen, maar nog lang niet voldoende aanbiedingen van onderdak komen er uit de provincie binnen. De burgemeester van Rotterdam heeft geseind, dat hij niet voor de toestand instaat, wanneer er nog meer vluchtelingen in de stad komen. Amsterdam laat voorlopig onbeperkt toe.

De paniek in Essen, waarover ik reeds sprak, heeft een hevige beroering gewekt onder de 150.000 vluchtelingen, die zich daar

bevinden. Zij komen in steeds groter aantallen over onze grenzen heen. Het steuncomité voor vluchtelingen kan personen, die ernstig hulp willen verlenen, gebruiken. Ze hebben zich persoonlijk te melden aan het station Roosendaal bij de heer Bos, waar twee vlaggetjes uithangen.

De heer Bos verzocht vooral toezending van auto's voor het ophalen van zieken en gebrekkigen. Het Amsterdamse steuncomité verleent blanco krediet.

Uit Breda meldt men ons:

De hier aankomende vluchtelingenstroom is wel enigszins aan het afnemen, maar toch nog zeer groot. Nadat hedenmorgen met extratreinen 1700 vluchtelingen naar Arnhem en Nijmegen doorgezonden werden, zijn er gezonden naar Helmond 1000, Eindhoven 700 en Goirle 800 personen. Ook ontvingen vele gezinnen reisbiljetten naar Vlissingen, vanwaar de reis naar Engeland aanvaard wordt.

Aan voedsel is te Breda tot dusver geen gebrek, daar tijdig voor nieuwe aanvoer werd gezorgd. De vele duizenden nog hier overblijvende personen worden, zoals ook de vorige dagen, door particuliere en gemeentelijke hulp gevoed en gehuisvest.

Nader meldt men ons, dat de territoriale bevelhebber te Zwolle heeft toegestaan de opnemings van Belgische vluchtelingen in plaatsen tot op 3 km van de Nederlandse grens.

Uit Engeland.

Londen, 7 oktober.

Ziedaar waarlijk mijn brief van 1 oktober in het zondagavondblad van de nieuwe Rotterdamse Courant! Welk een weerzien! Het gaf mij ontroeringen slechts te vergelijken met die welke de jongeling ondervindt, die voor de eerste maal "zich in druk ziet". Zo heeft de sensor dus tegenover mij woord gehouden en ik zal voortaan kunnen schrijven met een redelijke hoop, dat het tot iets dient.

Overigens, ik kan na deze inleiding, de derde van deze soort die mijn goedgegelovigheid mij ingeeft, herhalen, dat er maar weinig feitelijk nieuws valt te vertellen. Het is nog altijd het kenmerkende van de toestand. De ontzettende strijd speelt zich in een halfduister af waar slechts van tijd tot tijd de lichtstralen van een officieel communiqué doorheen dringen. En Londen? Ik heb wel vaak geschetst hoe vreedzaam Londen is. Het is nog zo. Ge ziet van tijd tot tijd een man in kaki met een verbonden hoofd of strompelend op een stijf been. Ge ziet vooral en in de laatste dagen meer en meer de Belgische vluchtelingen. Wat zal ik u daar voor nieuws van vertellen? Gij hebt ze in Holland ook. Avond aan avond brengen de treinen ze aan in Charing Cross en gereserveerde autobussen vol brengen ze door het roezige Strand, nooit roeziger dan op dit vroege avonduur. Waar ge nu komt in Londen of in de voorsteden, ontmoet ge ze, kenbaar genoeg met hun Vlaamse of Belgische koppen, de twee types lopen nogal uiteen, ook zonder de zwartgeel-rode kleuren. Ontelbare woningen verlenen gastvrijheid aan vluchtelingen. Velen trouwens kunnen in hun bestaan voorzien en ons huis in een noordwestelijke voorstad is op het ogenblik tussen een Belgisch en een Frans gezin in gevat, die de huizen van onze Engelse burens, die met vakantie zijn, hebben gehuurd. De Londense politieagenten hebben het vaak zwaar te verantwoorden. Ik heb er al meer dan een, wie het met alle Frans en Vlaams en gebarentaal niet helderder werd, als tolk bijgesprongen. Vooral de Vlaamse vluchtelingen hebben het met de taal soms moeilijk. Het centraal

comité intussen beschikt over voldoende tolken, veel Nederlanders eronder natuurlijk. Of de Belgische ambtenaren met de Nederlands sprekenden van hun eigen volk best overweg kunnen? Ik vrees dat het het oude liedje is. Op de deur van het inschrijvingskantoor in het hoofdkwartier in Aldwych zag ik althans (en zag niet zonder moeite, want het hing op een onvoordelige plaats) het volgend opschrift prijken:

“Inlichten bureel van den Belgisch generaal consulaat.”

Het aantal winkels overigens waar “men Nederlands spreekt” is verrassend toegenomen en behalve dat er een paar Franse blaadjes worden gevent, heeft de Evening News een dagelijkse kolom “Voor Vlamingen”, onlangs zag ik zelfs een Nederlands straatbiljet.

Maar ofschoon de sterke menging met deze vreemde elementen overal opvalt, Londen is er niet minder Londen om. Die kenmerkende herrieachtige drukte in het Strand en de City, de stroom van kopende dames in Oxfordstreet en Regentstreet, waar de grote winkelpaleizen de dag door trillen van werkspanning wegens het herfstseizoen, het is als altijd. Kom 's middags thee drinken in Lyon's Cornerhouse en het kan u gebeuren, dat ge moet aanschuiven achter een koord, door twee statige livredragers opgehouden, voor het voorrecht van binnengaan u mag ten deel vallen. Het is er druk, het is er gezellig, het strijkje speelt er. De music halls maken goede zaken. Het is waar dat men er patriottische liederen zingt. En Frans klinkt u toe van alle kanten.

's Avonds is wat anders. Dan zijn de voornaamste lichten gedoofd en Londen ligt gedompeld in een naargeestig duister, waar de rechte stralenbundels van de zoeklichten doorheen schieten. Maar wie denkt aan de Zeppelins? (Ofschoon men zich bij Lloyd's tegen

“luchtschade” begint te verzekeren.) Men kijkt nauwelijks meer op, wanneer het Engelse luchtschip over de stad komt kruisen. Toch, welk een boeiend gezicht was dat in den beginne. Ik heb het gezien terwijl het over Trafalgar Square kwam aanzetten. Zacht deinend voer het aan uit de blauwe lucht, doorschijnend in de zon en vooraan de snelle cirkel van de schroef, achteraan de witte marinevlag nawapperend. Het dreef langzaam over het plein, waar alle verkeer stremde van het naar boven kijken, in de richting van het parlamentsgebouw, het schuitje wiegelend als op een kwade deining. De Londenaars vatten het op als een vermaak. Met de oorlog brengen zij het nauwelijks in verband. Enige tijd geleden stelden de Duitse bladen voor, alsof de ramp der drie kruisers hier niet minder dan een paniek had teweeggebracht. Ik had u in mijn “zoekgeraakte” brieven integendeel beschreven, hoe de ontroering over het onverwacht bericht die middag niet meer was dan als een snel uitgewiste rimpeling op de vlietende stroom van Londens geweldige mensenmassa.

Londen is onbewogen, Londen lijkt onverschillig als steeds. Het maakt me soms kregelig. Er is een Amerikaan voor nodig, zo trof mij een opmerking in een der weekbladen, om een Londenaar duidelijk te maken, dat die onverstoorbaarheid de indruk kan maken van gebrek aan verbeeldingskracht. En inderdaad is het dat niet alleen. Het is een uiting van kracht ernaast. Het Engelse volk voert deze oorlog zonder tot op zijn grondvesten geschokt te worden. Er is maar weinig werkloosheid; geld om haar te lenigen zoveel te meer. Gij weet, dat het fonds van de prins van Wales de 3 miljoen pond heeft overschreden. En geld voor uitgaan en vermaak ontbreekt niet. Men voelt zich nog altijd veilig achter het schild der vloot.

Dat neemt niet weg, dat men op de clubs bedenkelijke gezichten begint te zetten over het nieuws uit Antwerpen en ook over dat uit

Noord-Frankrijk. Men komt onder de indruk van de geweldige veerkracht waarmee Duitsland de oorlog op twee fronten weet vol te houden en onderhand nog kans ziet om de beroemde vesting Antwerpen eventjes in te nemen. Want niemand heeft veel hoop meer, dat Antwerpen gered zal kunnen worden. En dan? Onnoemelijke ellende voor het Belgische volk in de eerste plaats. Maar men hoort ook praten van Antwerpen als Duitse vlootbasis en meer van die aard, waarbij het bestaan van de Nederlandse Scheldemond uit het oog wordt verloren. Want ofschoon de stemming ten opzichte van ons land, nu zoveel blijken van oprechtheid van de begeerte om onzijdig te zijn werden gegeven, beslist vriendelijker is geworden, telkens duikt nu hier, dan daar datzelfde ongegronde wantrouwen op, waartegen men van onze zijde niet krachtig genoeg kan optreden.

Wat de slag in Noord-Frankrijk betreft, ik wees er laatst al op, dat de mededeling van de Franse generale staf over incidenteel terugwijken op de linkervleugel deed twijfelen aan het bestaan van die besliste meerderheid der bondgenoten op die vleugel, waaraan men ons heeft willen doen geloven. Het bericht over belangrijke Duitse versterkingen uit België, die de omsingelende vleugel der Fransen dreigen te omsingelen, is nog moeilijker te verduwen. Men begint zich af te vragen, waarom de bondgenoten geen beslissende versterkingen op dat punt weten te werpen. De Duitsers hebben meer dan de helft van hun leger in het oosten. Wanneer de Fransen van dat ogenblik geen gebruik weten te maken, wat zal men dan niet zien gebeuren, wanneer de Duitsers op de Russen een overwinning behalen? Men rekt u voor, dat de Fransen troepen moeten hebben, nu het Duitse leger in Frankrijk op een miljoen wordt geschat. En Napoleon schrijft immers voor, dat men nooit te sterk kan zijn op het beslissende punt. En waar is het beslissende punt zoniet op de linkervleugel?

Het optimisme dat enkele dagen geleden nog bestond, wordt dus wel op een zware proef gesteld. Wanneer Antwerpen werkelijk bezwijkt, zal men de weerslag op de stemming van het grote publiek zeker kunnen waarnemen. Antwerpen is voor de Engelsman meer dan een naam. De Duitsers in een grote havenstad tegenover de Engelse kust, de Duitsers in het bezit van dat pistool gericht op Englands borst, het zal als een slag tot het bewustzijn van de mensen komen.

11 oktober 1914

Tallose giften komen thans in bij het Nederlands comité tot steun van Belgische en andere slachtoffers. Ook van Vlaamse vluchtelingen ontving het comité bijdragen. Dat geld, zo hartelijk gegeven, is door het comité met trots en innige dank aanvaard. In totaal is ontvangen 190.863 gulden, 5187 frank en 58 mark. Maar er is veel meer nodig. Eenieder zende wat hij kan missen.

De commissie van de afdeling huisvesting houdt op elke werkdag zitting van 10 uur tot 11 uur 30 in de voormiddag, Rokin 73, (telefoon Noord 5386) Amsterdam.

Aan hetzelfde adres worden zendingen kleren, dekens, wollen ondergoed, enzovoort graag ingewacht.

Voor de goede afhandeling der correspondentie verdient het aanbeveling deze te adresseren aan het secretariaat van het comité, Kalverstraat 61, (telefoon Noord 2721), Amsterdam, behoudens die brieven waaromtrent van de zijde der betreffende onderafdeling om directe doorzending is verzocht.

Het bestuur bestaat uit de heren: G. van der Aa, Consul-Generaal van België, erevoorzitter; mr. Th. Stuart, voorzitter; J. Th. Baelen,

Leon Delhez en Bern. J. Veldhuis, secretarissen; mr. G. J. Fabius (Kasvereniging), penningmeester.

Vandaag gaan van Den Haag twee auto's naar Roosendaal met levensmiddelen.

Vannacht om 4 uur zijn uit Rotterdam vier schepen voor 1800 à 2000 vluchtelingen belangeloos afgestaan, die van hier gesleept worden naar Bergen op Zoom. Het zijn de schepen Johanna Martina, schipper J. van Pelt, Clasina schipper C. van Pelt, Joh. Martina 1, schipper de Wachter, Joh. Martina 2, schipper G. van den Broek, welke worden gesleept door de sleepboten Corru en J. Maas. Voor foerage zijn aan boord 1000 broden, 3000 halve flessen en 1000 kwart flessen melk, waarom de burgemeester van Bergen op Zoom dringend verzocht heeft, terwijl tevens voor de nodige pakken stro is gezorgd voor ligging.

De leden van de Nederlandse Vereniging van Werkgevers in het Bakkersbedrijf, de firma's Henri J. Carels, 's-Gravenhaagse broodbakkerij Groenewegje, de Haagse Broodfabriek, Paul C. Kaiser, de Maatschappij tot Exploitatie der Koninklijke Brood- en Beschuitfabriek de Oude Vette Hen, de Broodfabriek Summum, S. J. Weyl en de broodfabrieken de Zeeuw (B. Hus) hebben gezamenlijk 10.000 pond brood ter beschikking gesteld voor de Belgische vluchtelingen. Een commissie uit de vereniging, bestaande uit de heren H. R. Hetzel, A. J. Duykers en W. J. van der Meer, vertrekt heden met een der eerste treinen in de richting van Roosendaal, ten einde voor een gelijkmatige verdeling over verschillende gemeenten zorg te dragen.

Naar aanleiding van het telegram van professor Burger worden alhier verschillende auto-expedities naar Bergen op Zoom en

omstreken georganiseerd. Onder andere een van mejuffrouw A. L. V. v. V. Vannacht te 4 en 5 uur zouden twee vrachtauto's vertrekken, door de firma A. Helders en Zonen welwillend ter beschikking gesteld, met 1000 flessen melk en 2000 broden. Een konvooi van 12 wagens met gereed gemaakte boterhammen en melk vertrekt om 8 uur.

De aartsbisschop van Mechelen, kardinaal Mercier, is gisteren met enkele vluchtelingen te Nijmegen aangekomen. Kardinaal Mercier zal zich vermoedelijk naar Druten begeven.

Rotterdam.

Vrijdag en gisteren zijn volgens de schatting van de hoofdcommissaris van politie ongeveer 14.000 Belgische vluchtelingen van hier per trein en per boot doorgezonden naar tal van gemeenten in ons land, maar voornamelijk in deze provincie en Noord-Holland. Ook zijn gedelegeerden van verschillende comités uit kleine gemeenten in de omtrek in de loop van de dag hier gekomen en hebben de mensen meegenomen in groepen van 50 tot 100 man. Deze uittocht heeft een heel geregeld verloop gehad, terwijl het stoomschip Madioen van de Rotterdamse Lloyd te half elf gisteravond naar Londen is vertrokken met 1111 vluchtelingen, in hoofdzaak Russische joden, die in het Holland Amerika hotel en bij Montefiore onder dak waren gebracht. Van het Maasstation vertrokken gisteravond twee treinen met 1600 Belgische vluchtelingen in de richting Haarlem en naar Noord-Holland maar uit Sommelsdijk zijn er 200 met de stoomtram in de Rosestraat aangebracht.

Hoeveel Belgische vluchtelingen zich nog in de stad bevinden, is onmogelijk te begroten. Een overzicht daarvan is niet te krijgen.

Want in de eerste dagen zijn ontelbaren door burgers in hun gezinnen opgenomen, ongeacht degenen die in tal van pensions en tijdelijk daarvoor ingerichte werkplaatsen en zo meer een onderdak vonden. De grote groepen zijn weg.

Thans heeft de hoofdcommissaris weer de vrije beschikking over de hotels van de Holland Amerika- en van de Uranium lijn, die geheel ontruimd zijn, over 500 plaatsen in het gebouw van het rooms katholiek patronaat in de Roentgenstraat, waar strobrancards gebracht zijn en over twee lichters van de Steenkolen Handelsvereniging, die ligplaats in de Boompjes en bij het Maasstation hebben. Zo nodig ook het circus, terwijl de Waalse kerk op de Hoogstraat mede beschikbaar is.

Aan het station Delftse Poort was gisteravond de toestand als volgt: het gehele Stationsplein werd door de politie vrij gehouden en voor het station stonden 25 militaire auto's, beschikbaar om aankomende vluchtelingen en hun bagage te vervoeren.

Op het perron wemelde het van leden van allerlei commissies, van padvinders, vrijwillige landstormers, leden van de 18^e sectie van de vrijwillige politie die door hun sectiecommandant mr. N. P. Zijderlaan opgeroepen waren om hulp te verlenen bij het handhaven der orde, tal van politiemannen in burger en uniform enzovoort.

Maar vluchtelingen kreeg men er gisteravond niet te zien voor een uur of tien, toen een lange trein binnenreed, de bagagewagens ook volgepropt met mannen, vrouwen en kinderen. Die mensen mochten de trein niet verlaten, ze werden onthaald op van alles en toen ging het weer verder in de richting Den Haag. Met een tweede trein die een uur later het station binnenstoomde, ging het

eveneens zo. Behoudens enkele vluchtelingen, die van geld voorzien waren of bepaalde adressen in deze gemeente hadden, verliet geen hunner het station, zodat het publiek dat buiten het station uren lang heeft staan wachten, zich niet beroemen kon een honderd Belgen te hebben gezien.

Ook waren in een der lokalen van het station opgesteld: een transportkolonne van het Rode Kruis met zes brancards onder leiding van dr. Bouvé en een transportkolonne van de vrijwillige landstorm, het korps Koninklijke Scherpschutters, met twee brancards onder bevel van de dr. Neurdenburg. Enkele malen hebben ze hulp verleend, want in de treinen met vluchtelingen bevonden zich drie zieke kinderen en een 19-jarig meisje, die naar het ziekenhuis gebracht zijn, alsmede een krankzinnige vrouw.

De burgemeester en de hoofdcommissaris van politie hebben zich geruime tijd op het perron opgehouden, waar zich onder meer ook bevonden de overste van Buren met zijn officieren van het korps Koninklijke Scherpschutters, overste dr. Nord en majoor Wilkens van de etappediens, de viceconsul van België de heer Knight met zijn echtgenote en andere autoriteiten.

Nog dient vermeld, dat de treinenloop veel vertraging had, veroorzaakt doordat te Dordrecht vanaf 3 uur tot ongeveer half vijf een schip in de geopende spoorbrug vast heeft gezeten.

De stationschef, de heer Hezeveldt en gans zijn personeel hadden een zware taak, om regel in het verkeer te houden.

Hedennacht is het stoomschip Madioen met ongeveer 1500 vluchtelingen naar Londen vertrokken. Vandaar gaat het schip door naar Java.

Het comité tot verschaffing van kleding aan Belgische vluchtelingen verzoekt, van heden af alle goederen te doen bezorgen aan het door de firma Leeuwin ontruimde winkelhuis Maison Moderne, Noordblaak 81, van 9-12 en van 2-6 uur.

Het bestuur van de vereniging Montefiore meldt ons, aan de vele aanvragen om kinderen in het gezin op te nemen voorlopig niet te kunnen voldoen, door de grote moeilijkheden in de controle en verzoekt beleefd, noch aan het bestuur persoonlijk, nog aan zijn bureau Westzeedijk, daarvoor te telefoneren.

Amsterdam.

Gistermiddag is het de onvermoeide en talrijke verzorgers en verzorgsters ten slotte haast over het hoofd gelopen. Tegen die geweldige en immer aanhoudende stroom van vluchtelingen uit België, die op allerlei manieren verzorgd moesten worden, was de organisatie, hoe uitstekend ook ingericht, niet bestand. Om 3 uur kwam er aan het Centraal Station een trein aan met 2000 mensen, waardoor het getal der noodlijdenden steeg tot 8000 à 9000. En dat, ondanks veler bereidwilligheid in stad en land de comitéleden teleurstellingen niet bespaard bleven moge hieruit blijken dat om 4 uur een trein met 500 te Amsterdam verzorgden die werden doorgezonden naar Gouda, aan het Weesperpoortstation werd opgehouden, waarschijnlijk omdat men te Gouda inmiddels al vol was geworden. En toen kreeg de commissie voor de huisvesting ze hier maar weer terug.

Er waren perioden dat alle beschikbare ruimte in het Nieuwe zowel als in het Oude Beursgebouw bezet was, en honderden nieuw aangekomenen zolang in het Centraal Station moesten wachten tot zij in de beurzen konden worden "behandeld". Toch kon voor ieder

een onderdak worden gevonden, dankzij vooral de omstandigheid dat op de IJ-kade door de gemeente drie grote loodsen beschikbaar werden gesteld. En alle hongerigen en dorstigen werden gespijzigd. Reusachtige hoeveelheden gesmeerd brood met kaas en boter werden in het buffet van de Effectenbeurs klaargemaakt. Waren vrijdag 500 broden versneden, zaterdag gebruikte men 1000 broden op, behalve de vrachten koekjes, appels, chocolade en sigaren. Toen de grote bladen en borden met kommen koffie en melk niet meer voldoende waren, werden er emmers vol door de zalen gedragen, en ook zorgde men er voor dat degenen die even moesten wachten tenminste hun dorst met water konden lessen.

Wat gisteren in en bij de beurzen te zien was, was eenvoudig verbijsterend. Buiten raasden de auto's met goederen en mensen af en aan, en langs het Damrak vloeide altijd maar voort de trage mensenstroom die ontsprong in het Centraal Station, en in de Effectenbeurs eindigde, om dan langs talrijke kanalen te worden afgevoerd. Voor het publiek dat buiten stond te kijken in dichte drommen, in bedwang gehouden door politie te voet en te paard, moet het haast ongelooflijk zijn geweest dat al deze mensen één voor één verzorgd werden, dat alle vermoeiden konden rusten, dat alle zuigelingen hun fles kregen, dat alle gewonden (een aantal vluchtelingen waren licht gekwetst door granaatsplinters) verbonden werden onder toezicht van een dokter. En binnen, vooral in de grote zaal van de nieuwe Effectenbeurs die de centrale voor de distributie bleef, al waren nu ook de oude Effectenbeurs, de Koopmansbeurs, de Korenbeurs en de Schippersbeurs in beslag genomen, leek het een wilde chaos. Honderden vluchtelingen legerden er op de marmeren vloer, die nu dik onder het vuil lag, en men schoof aan zowel bij de guide-bank waar de inschrijving plaats vond als bij het wisselkantoor. Overal zag men meisjes en jonge mannen heen en weer snellen met voedsel en drinken. Al wat

uniform draagt leek wel gemobiliseerd voor dit liefdewerk; niet alleen soldaten en matrozen, verpleegsters en padvindders, maar ook postbeambten, heilsoldaten, weesjongens enz., enz. De atmosfeer in de zaal was dik en onzuiver, en telkens weer hoorde men boven het algemene tumult uit, het luide roepen van de heren die de bewoners van een bepaald asiel trachtten te verzamelen. Tot dan weer daar bovenuit van alle kanten het kindergeschrei weerklonk.

O die kinderen! Het krioelde gisteren in de zalen van kleine hummels. De sterksten waren de vermoeidheid spoedig te boven toen zij flink gegeten hadden en aldra begonnen zij alweer hun oude spelletjes, op moeders schoot, en tussen de benen van vader door. De zwakkeren zaten nog zowat te starogen en na te snikken. Maar het dankbaarste object boden de zuigelingen. Gulzig dronken zij de melk op terwijl moeder hun een droge luier aan deed. En als dan het kindje verzorgd was gingen de vrouwen zich eens wat wassen en opknappen, tot het gehele gezin er wat ordentelijker uitzag. Zo zag men ze dan zitten om de tafeltjes in de nissen der beurzen, die wel grote volkswoningen leken.

Om 5 uur kwam opnieuw een extratrein, ditmaal bestaande uit 36 wagens (bijna alle Belgische goederenwagens) het Centraal Station binnen. Dicht opeengepakt zaten er weer 1500 mensen in. Op de wagens waren met krijt felle uitingen van haat tegen Duitsland geschreven. Daarentegen is de dankbaarheid voor wat ons land deed grenzeloos. Leve Holland! kon men op een der wagens lezen.

Dus weer 1500 en nog is de ellende niet gelenigd, want de commissaris de rijkspolitie, de heer Simonsz de Ruyter, die ook op het perron is, toont ons bekommerd een zoeven ontvangen telegram uit Bergen op Zoom, waarin aan het hoofdcomité te

Amsterdam bericht wordt, dat aldaar 30.000 vluchtelingen zonder voedsel en dekking liggen en dat zelfs kraamvrouwen in de open lucht moeten vertoeven zonder verzorging en zonder verloskundige hulp.

De toestand is afschuwelijk!

Een ogenblik voelt men zich machteloos staan tegenover zoveel jammer, maar dan wordt spoedig hulp georganiseerd. De heer Léon Delhez, lid van het comité, stelt zich onmiddellijk in verbinding met verschillende broodfabrieken alhier teneinde grote hoeveelheden brood of koek te verzamelen en de Staatsspoor biedt voor de verzending een extratrein aan.

Het comité voor de Belgische vluchtelingen verzoekt dringend alle eigenaars van auto's in Amsterdam en omstreken deze voertuigen ter beschikking te willen stellen van het comité, voor het vervoer hier ter stede van vluchtelingen, in hoofdzaak vrouwen, kinderen en gebrekkigen. Aanmeldingen aan de nieuwe effectenbeurs of aan het secretariaat der commissie Kalverstraat 64 (telefoon 2721 noord).

In verband met de zaterdagavond was de toeloop van kijkers naar het Damrak zo groot, dat de politie uitgebreide maatregelen moest nemen om het publiek op een afstand te houden, daarbij gesteund door tal van vrijwillige krachten. Van de Oudebrugsteeg tot de Bijenkorf was het Damrak geheel afgezet. Teneinde nog meer ruimte te krijgen voor de talrijke vluchtelingen, reeds aanwezig of te verwachten, was de nu verlaten loods van de Bijenkorf geheel tot asiel ingericht. Zeshonderd vluchtelingen vonden er slaapplaats en verpleging. Ook de beide Beurzen moesten nu tot nachtverblijf

worden ingericht. Bovendien had men de beschikking gekregen over de manege in de Vondelstraat.

Tegen half elf werd een trein verwacht van 64 wagens vol vluchtelingen, de grootste die tot dusver hier ter stede aankwam.

Onder de autoriteiten, die hedenavond van hun belangstelling blijken gaven, bevond zich ook burgemeester Röell in gezelschap van zijn echtgenote.

Van de secretaris der commissie, de heer Bern. J. Veldhuis, vernamen wij, dat na de afsluiting van de laatste lijst (men vindt de opgave van het totaal in dit nummer) het bedrag der ingekomen giften nog met fl. 25.000 is vermeerderd.

's-Gravenhage.

Het houdt niet op met stampvolle treinen met vluchtelingen, die aan het Hollandse Spoorwegstation binnenkomen. Tussen een en twee uur is er gisteren weer een gekomen, waarvan een deel bestond uit bagage- en veewagens, die bomvol stonden. Uit de trein van één uur werd een groot gedeelte uitgeladen voor deze stad, hoewel er twijfel bestond, of wel allen voor Den Haag bestemd waren. Intussen, ze waren en bleven er. Niemand van hen mocht echter voorlopig het station verlaten, alvorens de politie en de comités nader order in de chaos konden hebben gebracht.

Enige zieken, die meekwamen, werden door de Eerste Hulpdienst, onder leiding van dr. van Duyn, geholpen.

Bij het vertrek van de trein om half twee ontstond op het station een ware paniek, doordat een der vrouwelijke vluchtelingen, terwijl de trein reeds goed op gang was, gilte, dat haar kind onder de trein

lag, waarna ze in zwijm viel. Met alle mogelijke middelen: geroep, seinen, enzovoort, werd de trein ver buiten de overkapping tot staan gebracht, nadat velen hem nagehold waren, wat zeer gevaarlijk was, daar een trein uit de richting Amsterdam op komst was.

Het alarm, dat menigeen een benauwd ogenblik had bezorgd, bleek gelukkig loos te zijn geweest waarna de trein weer vertrok.

Het stationswerk tot verzorging der vluchtelingen, door vele liefdadige dames en heren ondernomen, die het meest zelf betalen, maar ook wel eens een collecte houden in de wachtkamers en op het perron, blijft voortduren en is in één woord bewonderenswaardig.

De vluchtelingen, 87 in getal, die met de trein van 1 uur waren aangekomen, hebben te Rijswijk een onderkomen gekregen, waarheen zij per extratram van de Hollandse Trammaschappij vervoerd werden.

Nadat verder de hele dag door met schier iedere trein vluchtelingen naar hier kwamen per Hollands spoor, echter in kleine groepjes, deels minder vermogenden, voor wie dan voor onderdak gezorgd werd, deels meer gegoeden, voorzien van adressen, en die voor eigen rekening een onderkomen zochten, kwam 's avonds tegen 7 uur weer een extra trein met honderden uitgewekenen binnen. Een groot deel daarvan reed dadelijk verder met bestemming naar Lisse, Piet Gijzenbrug en Voorschoten, terwijl er voor Den Haag en Voorburg 325 bestemd waren. Driehonderd werden na ordening door de politie en geneeskundig onderzoek door dr. De Grave, van de gemeentelijke geneeskundige dienst, die 's namiddags de geregelde dienst aan het station uitoefende, omgeven door de

Haagse burgerwacht, door de tunnels van het station geleid naar een gereedstaande trein der Zuid-Hollandse Elektriciteitsmaatschappij, die hen naar het station Voorburg-Leidschendam bracht, vanwaar ze door de zorg der Voorburgse autoriteiten verder naar het dorp zouden worden vervoerd in rijtuigen en andere voertuigen. Het overblijvende gedeelte werd hier ter stede ondergebracht in het Sint Jozefsgezelligengesticht aan de Maasstraat.

Onnodig te zeggen, dat vóór het vertrek ieder der vluchtelingen weer zoveel mogelijk van het nodige werd voorzien, totdat de comités voor een totaal uitgeputte provisiekast stonden, die overigens de ganse dag onuitputtelijk scheen.

Vanwege de gemeente zijn in de lokaliteiten van de Sint Jozefsgezellenvereniging honderden vluchtelingen ondergebracht, terwijl de burgemeester een zelfde aantal, dat door een comité in de autogarage van de Haagse Automobielsmaatschappij aan de Koninginnegracht werd verzorgd, gisteravond heeft doen overbrengen naar het gebouw van de Fundatie van Renswoude, dat de regenten daartoe beschikbaar hadden gesteld.

In overleg met de burgemeester van Voorburg zijn in die gemeente 300 personen opgenomen.

De gemeentelijke geneeskundige dienst was sedert gisterenochtend zodanig geregeld, dat alle vluchtelingen, die met de gewone treinen meekwamen, alvorens het station te verlaten, aan geneeskundige controle werden onderworpen. Deze dienst houdt voorts voortdurend toezicht op alle gelegenheden, waar van gemeentewege vluchtelingen zijn gebracht.

Het plaatselijk comité van het Nederlandse Rode Kruis heeft de burgemeester vijftig bedden aangeboden voor verpleging van zieken, welk aanbod is aanvaard.

Gisteravond te 11 uur is aan het station van de Hollandse spoor weer een extra trein met vluchtelingen aangekomen. Deze trein bestond geheel uit beestenwagens, alle gevuld met grotendeels vrouwen en kinderen. Het geheel leverde een hartverscheurende aanblik; gretig grepen de stakkerds naar melk en brood, kwistig door het steuncomité rondgedeeld. Velen lagen uitgeput door ontbering uitgestrekt op een handvol stro. Er bevonden zich ook nu tal van spoorwegmannen onder, gekleed in hun uniform.

Een kleine 200 mochten de trein verlaten en werden in de wachtkamer derde klasse gebracht om daar verdeeld worden over verschillende inrichtingen. Hierna vertrok de trein weer in de richting Haarlem. Met gewuif van petten en zakdoeken dankten de ongelukkigen voor de genoten verkwikking en riepen velen met tranen in de ogen "Leve Holland".

Nauwelijks was de trein weg, of weer stoomde een trein binnen, ditmaal bestaande uit personenwagens. Uit deze trein werd weer een vijftigtal hier uitgeladen. De overigen werden op de gewone liefderijke wijze door het steuncomité van een en ander voorzien. Toen deze trein vertrokken was, werden enkele gekwetsten door dokters en verplegend personeel van de eerste hulpdienst en het Rode Kruis verbonden en werden de vluchtelingen verdeeld over verschillende inrichtingen, waarin ze met gesloten vrachtauto's en gewone auto's gebracht werd. Ook waren er enkele dames en heren, aan wie vergund werd een paar vluchtelingen mee te nemen.

Het plaatselijk comité van het Nederlandse Rode Kruis maakt bekend, dat het zich gaarne belast met de distributie van huisraad, inzonderheid ledikanten, waskommen en -kannen, messen, lepels, vorken, bedden, beddengoed, enzovoort, aan de verschillende huizen en gebouwen, waarin vluchtelingen uit België worden onder dak gebracht. Daar er groot gebrek is aan het bovengenoemde, doet het plaatselijk comité andermaal een beroep op het publiek tot het verstrekken van bovengenoemde voorwerpen. Adres Brokkenhuis Paleis Kneuterdijk, ingang Heulstraat.

Gaarne zullen na opgave van adres en uur de voorwerpen desgewenst worden afgehaald.

Het plaatselijk comité van het Nederlandse Rode Kruis heeft 50 bedden beschikbaar gesteld tot opnemning van zieke vluchtelingen en van diegenen, die bijzondere verpleging nodig hebben.

De manege van het circus te Scheveningen, waarin het materieel van het badbedrijf was geborgen, is ontruimd en ingericht tot een gelegenheid, waar de vluchtelingen hun maaltijden gebruiken en elkaar ook 's avonds kunnen ontmoeten.

Van maandag af wordt hun voeding door de gemeente in eigen beheer genomen.

De burgemeester heeft uit de overweging dat het bij de grote toevloed van vreemdelingen in deze gemeente in het belang van de openbare orde wenselijk is, het bevel uitgevaardigd, dat ieder, die aan personen van vreemde nationaliteit nachtverblijf of inwoning verschafft, zonder daarvan zijn beroep te maken, binnen 24 uur aan het hoofdcommissariaat, Alexanderplein N° 15a, tussen negen uur in de voormiddag en negen uur in de namiddag, mondeling of

schriftelijk opgave moet doen van hun naam, voornamen, leeftijd en nationaliteit.

Op overtreding van dit bevel is straf bedreigd bij artikel 443 van het wetboek van strafrecht.

Men verzoekt ons mede te delen, dat het bureau van de commissie voor de door de gemeente ondergebrachte vluchtelingen gevestigd is in het circus Schumann (telefoon Scheveningen 2043).

Aan het station Roosendaal terug, nog aldoor in alle zalen en langs al die eindeloze perrons, hetzelfde samendrommen van vluchtelingen, die maar niet weg komen; diezelfde drukkende benauwende atmosfeer, dezelfde ellende, waar toch zoveel goedgezinden geen organisatie in kunnen brengen en geen afdoende hulp, terwijl de opofferingen treffend zijn. Zo vernam ik van een hele compagnie soldaten, die dag en nacht doorsjouwen, met de grootste opgewektheid om de mensen voort te helpen en die zonder uitzondering hun broodje, hun soep en ligstro aan de vluchtelingen hadden afgestaan. Maar nog altijd heerst er nood, nog telkens gingen er treinen door waar voor de uitgehongerde mensen geen brood meer was. Toch zag ik wagens en automobielen volgeladen. Zo een hele stoet militaire auto's uit Breda. Ze waren ook de gruwelijke karavanen van afgejakkerde mensen en dieren gepasseerd en ze hadden allemaal hun eigen boterhammen weggegeven en de laatste centen van hun soldij voor de verkommerde kinderen.

Eén vertelde het met tranen in de ogen en dat er toch geen broodje ontbrak aan de zakken vol die ze hier moesten brengen.

Wat een afzichtelijke ellende toch langs de wegen! Voetje voor voetje sjokkende paarden, onafgebroken, eindeloos maar voort. En

ook vannacht weer zullen er duizenden en duizenden onder de blote hemel moeten slapen zonder dak, onverzorgd, wat hier en daar de militairen, wat tal van burgers ook doen.

De machtige organisatie ontbreekt nog altijd, die deze exodus in goede banen leidt! En waarlijk, misschien dan niet in deze ontstellende omvang, maar in ieder geval had men toch een heel, heel groot deel van de driekwart miljoen tellende Antwerpse burgerij, met de duizenden en duizenden, die daar uit andere geteisterde plaatsen heen gebracht waren, bij de doorgang van het binnenland hier geruime tijd van tevoren kunnen verwachten.

Nu juist een week lang sein ik u voor ieder nummer weer over de nog steeds grote vloed van vluchtelingen. En wanneer het dan overal, in Brabant althans, vast is gelopen, als daarover al de bitterste nood heerst, doet het minst genomen verwonderlijk aan, wanneer het doodvermoeid hulpcomité hier te midden van die ontstellende overstelping een telegram van het departement van binnenlandse zaken ontvangt, hedenmiddag uit Den Haag verzonden: "De distributie der vluchtelingen geschiedt door ons. Roosendaal is gisteren enigszins ontlast, Bergen op Zoom volgt heden of morgen. De moeilijkheid is, dat de beschikking over het spoorwegmateriaal slechts met mate kan geschieden."

Hieruit blijkt, dat men zich in Den Haag geen goede voorstelling maakt van de toestanden hier. Roosendaal gisteren enigszins ontlast!! Als de duizenden toch maar steeds blijven stromen te voet en met treinen. Hedenmiddag echter is er hier een stafkapitein aangekomen om de toestand op te nemen, de noodtoestand, waaronder wij reeds zoveel dagen leden.

Inmiddels verneem ik, dat er in Nispen een Duits onderhandelaar zou zijn gekomen om de vluchtelingen aan te raden naar Antwerpen terug te keren, waar niemand leed zal geschieden. Doch voorlopig althans is de angst te sterk onder de mensen.

De verwarring is hedenmiddag nog vergroot, doordat een schip vast zat in de spoorbrug bij Dordrecht. Nu ik dit om half twaalf 's avonds sein, stroomt het langs de straat en de spoorweg voort onder een steeds stijgende wanhoop van de particulieren, die hier willen helpen.

Aan de Zeeuwse grens.

De gewonden die hier aankwamen, werden zo spoedig mogelijk door tussenkomst van het Rode Kruis naar diverse inrichtingen vervoerd. Van de duizenden vluchtelingen die hier zijn aangekomen en in alle mogelijke openbare gebouwen als scholen, grote zalen enzovoort zijn ondergebracht geweest, worden zeer velen per extra treinen naar het noorden vervoerd. Van de toestand, welke hier in de omgeving van het station en de havens heerst, is geen beschrijving te geven, en de verhalen der vluchtelingen zijn hartverscheurend om aan te horen. Iedere vluchteling is evenwel dankbaar voor al hetgeen voor hen in ons land wordt gedaan, want, hoewel hun aantal in de duizenden loopt, hebben zij toch allen een dak gevonden.

Zojuist vertrekt het Belgisch stoomschip Euphrates met honderden vluchtelingen naar Zeebrugge.

Vlissingen, 10 oktober. De hele middag zijn hier vluchtelingen, maar ook stampvolle boten geïnterneerden aangekomen. Het wemelde van Belgische en Engelse soldaten en officieren. Eerstgenoemden onderhielden zich met hun hier gevluchte landgenoten. Onder de

soldaten waren ook verscheidene gewonden, die door het Rode Kruis werden verzorgd. Er waren zeven overgeblevenen van een geheel bataljon onder de mannen.

Dokters en verpleegsters gevraagd.

Bij het bestuur van het hoofdcomité voor de Belgische vluchtelingen te Amsterdam is hedenmorgen van de voorzitter van het steuncomité te Sas van Gent een telegram van de volgende inhoud ontvangen:

“Besmettelijke ziekte gevonden, difteritis. Hebben slechts één dokter voor duizenden vluchtelingen. Medische hulp dringend nodig. Niet voorradig. Gewenst dokters en verpleegsters met verbandmiddelen.”

Het comité heeft van dit telegram onmiddellijk mededeling gedaan aan de voorzitter van de centrale gezondheidsraad te Utrecht, daar te Amsterdam geen medisch en verplegend personeel kan gemist worden.

Amsterdam.

Een nacht om nooit te vergeten! Om 2 uur 10 kwam een lange trein van niet minder dan 44 Belgische goederenwagens, volgepakt met vluchtelingen, in het geheel ongeveer 1500. Vierentwintig uur hadden de arme schepsels, mannen, vrouwen en kinderen, in die slecht verlichte, benauwde ruimte gelegen, als beesten op luttel stro. Het gelukkigste waren nog zij, die een plaatsje hadden kunnen bemachtigen bij de op een nauwe kier geopende schuifdeur. Verblind door het helle elektrische licht van de booglampen in het Centraal Station, stonden zij nu op een der perrons met hun schamele have, waaronder veel fietsen, volgehangen met pakken

goed. En nog voor deze menigte geordend was, hield op een ander perron alweer een tweede trein stil, 16 wagens met 700 vluchtelingen.

Terwijl de schier eindeloze stoet van mensen langzaam het Centraal Station verliet, was het op het anders op dit uur zo stille Stationsplein een hels concert van luid toeterende vrachtauto's, die telkens weer door de gelederen van vermoeide vluchtelingen heen braken om zich naar de Koopmansbeurs te spoeden. Want hier moesten voorlopig voor deze nacht de uitgewekenen worden ondergebracht, ofschoon er geen ligging voor hen was. Alle nissen waren spoedig ingenomen en daarna legerde men maar op de houten vloer, blij ten minste onder dak te zijn in het helder verlichte, goed verwarmde lokaal. Want de herfstnacht was koud en altijd maar meer vluchtelingen kwamen binnen, honderden en nog eens honderden, want aan het Centraal Station bleef de aanvoer aanhouden. Een trein, om 3 uur 20 binnenstomende, bracht nogmaals een 1500 vluchtelingen aan. Een deel van deze laatsten werd maar meteen vervoerd naar loodsen op de IJ-kade, en ten slotte moesten 300 mensen, die met de posttrein van 4 uur 18 aankwamen, in het station logeren.

In de Koopmansbeurs raakte ten slotte de voorraad levensmiddelen uitgeput. Vooral aan melk voor de kinderen en in het algemeen aan warm drinken, was gebrek. De uitnemende machine der organisatie liep spaak, maar het was niemands schuld. Tegen zulk een overstroming zijn geen dijken bestand! Toen wij omstreeks half vijf de stikvolle, en nog altijd drukke beurzen verlieten - het werd daar geen nacht - waren de dames en heren die de administratie voeren, alweer bezig met de inschrijvingen. En ook wethouder Jitta was nog aanwezig. In het geheel schatte men vannacht het getal Belgische vluchtelingen, dat nu hier ter stede is ondergebracht, op 15.000.

Het comité van huisvesting is er in geslaagd, nog omstreeks 3300 plaatsen te vinden. O.a. heeft het de beschikking gekregen over het tentoonstellingsgebouw der onafhankelijken aan de Amstelveenseweg, waar plaats is voor ongeveer 1000 personen.

Verder noemen wij Keizersgracht 306 met 400 plaatsen, Weesperzijde 144 met 500 plaatsen, Weesperzijde 143 met 200 plaatsen, Handwerkersvriendenkring met 100 plaatsen, enzovoort.

's-Gravenhage.

Op het bureau van de Centrale recherche (Alexanderplein 15a) is men thans druk bezig, een soort bevolkingsregister van de in Den Haag vertoevende vluchtelingen te ontwerpen. Herhaaldelijk komen er personen, die aangifte of aanvraag doen, het laatste gelukkig niet steeds zonder goede resultaten.

Een treffende ontmoeting had gisteren in Elim plaats. Een paar echtgenoten, die elkaar vol wanhoop zochten, bevonden zich daar plotseling tegenover elkaar. Het geluk was te groot: de vrouw zonk ineen en moest aan de goede zorgen van de geneeskundige dienst toevertrouwd worden.

In de Trompstraat is een leeg tuinhuis afgestaan aan een paar Belgische dames, die in Antwerpen voor zeer vermogend doorgingen, doch thans volslagen hulpeloos aan het station aangetroffen waren en over wie zich onmiddellijk een Hagenaar ontfermde.

Tal van personen, die in de nabijheid van hun tijdelijke woning gevestigd zijn, droegen er toe bij, om hun lot zo draaglijk mogelijk

te maken. En zo zouden er meer staaltjes van treffend particulier hulpbetoon genoemd kunnen worden.

Aan de Zeeuwse grens.

Koewacht, (Zeeuws Vlaanderen), 10 oktober.

Doordat deze nacht op verzoek der overheid verschillende dorpen uit het Land van Waas ontruimd zijn, is de stroom van vluchtelingen nog groter dan gisteren. Allen worden na voeding doorgezonden naar Axel.

De Nederlandse regering heeft extratreinen beschikbaar gesteld voor het vervoer van de vluchtelingen.

Vannacht is Stekene beschoten. Er kwamen weer troepen Belgische soldaten met munitie en automobielen over de grens. Het gehele dorp ligt vol geweren, munitie, dekens, enzovoort.

Hulst, 11 oktober. Hulst is thans letterlijk overstroomd met Belgische militairen en vluchtelingen uit Antwerpen en omstreken.

Het getal vluchtelingen bedraagt ongeveer 10.000, het getal geïnterneerden werd door een Belgisch officier geschat op 26.000. Hieronder zijn vier generaals en zeven kolonels. Ik deel dit onder voorbehoud mee.

Te Baarle-Nassau zijn thans ongeveer 1800 vluchtelingen. In Hoogstraten is hoegenaamd geen voedsel meer.

Bergen op Zoom, 11 oktober.

Tal van auto's met levensmiddelen komen hier aan. De huzaren kunnen met moeite smalle geulen houden in de straten tussen de opdringende vluchtelingen. Op de markt worden gekookt.

Londen, 11 oktober. Tal van stoomschepen zijn gisteren te Folkestone aangekomen met vluchtelingen uit Antwerpen. Voorts zijn er bijna 600 gekwetste Belgische soldaten aangekomen. Zij zijn in ambulanceauto's naar het hospitaal te Ramsgate vervoerd.

Ook uit Utrecht hebben enige particulieren een vrachtauto met 400 kilo brood naar Bergen-op-Zoom gezonden. Volgens ontvangen bericht was daar geen gebrek aan en daarom zou het brood doorgezonden worden naar Hoogerheide, waar men dit nodig had. Tevens ging mee een auto met een vijftigtal dekens, welwillend door een der Utrechtse ziekeninrichtingen afgestaan. Een medisch student begeleidde deze zending om zo nodig geneeskundige hulp te verlenen.

Rotterdam.

Heden nacht is het stoomschip Madioen met ongeveer 1500 vluchtelingen naar Londen vertrokken. Vandaar gaat het schip door naar Java.